

MUSEO ETNOLÓGICO DE NONASPE / MUSEU ETNOLÒGIC DE NONASP

"Lo museu parla"

El patrimonio cultural lingüístico aragonés en el Bajo Aragón-Caspe. Memoria oral, año 2016

El patrimoni cultural lingüístic aragonés en el Baix Aragó-Casp. Memòria oral, any 2016

Organiza: Amics de Nonasp

Colabora: Gobierno de Aragón e Institut Ramon Muntaner

ENTREVISTA A ENRIQUE VALLESPÍ SUÑER (Lo Guarnicioner)

DATA I LLOC DE NAIXEMENT: 15/07/1945, Nonasp

DATA I LLOC DE L'ENTREVISTA: 08/2014, al Museu Etnològic de Nonasp, apartat del piloter

ENTREVISTADORA: Pepa Nogués

DURADA TOTAL: 27'40''

SUPORT: VÍDEO

FORMAT: MP4

...

0'22''

P: Vostè és de mot?

R: De mot sóc lo Guarnicioner i mon pare ere de casa Permils i ma mare de cal Sordet.

R: De mot sóc de cal Guarnicioner

P: Quin any va nàixer?

R: L'any 1945.

P: A Nonasp?

R: Sí.

P: Com se die son pare?

R: Romualdos

P: Ere d'aquí del poble?

R: Sí. I la meua mare Josefina i també ere d'aquí del poble.

P: Vostè quants germans són?

R: Érem un germà que per desgràcia se va matar en un accident de tractor, tenie 30 anys. Tenie un xiquet petit i un que n'esperaven. Va ser una desgràcia molt forta. Estae pa viure tota la vida. I después me vaig quedar sol que és lo que més hai sentit en esta vida.

P: Son germà ere més gran que vostè?

R: Sí, ere dos anys més gran.

P: I vostè va anar a l'escola aquí a Nonasp?

R: Sí, vaig anar hasta els 14 anys. Que después ere el màxim (abans), vaig traure els estudis primaris que después ja no es podie, después havies de fer el batxiller i havies de marxar a puestos que ja... I jo, pues claro, ni jo ni mon germà... Que después (abans) los que anaen a estudiar és que tenien més poderio a les cases. I jo pues com lo meu germà se quedave a treballar la terra, pues van decidir los meus pares que jo deprenyessa un ofici i al decidir això pues com aquí hi havie pràcticament de tots los oficis i lo que no n'hi havie ere guarnicioneria. I vam decidir que fessa guarnicioneria perquè no n'hi havie. Lo que passe pues que com después ha anat tot canviant tant pues al cap d'uns quants anys ja es va perdre l'ofici.

P: Vostè havia tingut abans alguna afició a guarnicioner?

R: No, va ser pensat i fet: -Què farem? Pues, au, pues mira, guarnicioner-. Més que res ere pensant que com no n'hi havie d'atre me podrie guanyar bé la vida.

P: Això ere l'any...

R: Lo 59.

P: Que ahí ja devia d'estar una mica en decaïment...

R: Sí, ja comença. Aquí ja n'hi havie un o dos tractors. Ja comença encara que después (abans) aquí al poble n'hi havie molta gent i n'hi havie molts animals i molta faena. (...) Al fer de guarnicioner lo senyor d'Ascó fee moltes més coses: fee de tapisser, de colxoner... I una cosa ajuda a l'altra.

P: I com és que va anar a Ascó a aprendre? No hi havie ningun altre per aquí a la vora?

R: No. Vaig anar a Ascó perquè... Jo d'aquí de Nonasp vaig anar a Villalba, però aquell de Villalba ere un senyor (Joanot) (...) que sol féem de guarnicioner de nit quan arribàem del camp. Ere a l'hivern al temps de l'oliva i anàem tot lo dia a collir a olives i después de nit quan retiràem féem de guarnicioner. Tenie dos nois més joves que jo que a l'oliva sí que anaen però después podiem fer molt poca cosa. Però allí és on vaig estar menos perquè jo li vaig dir: -És que pa fer de pagès no em calie haver-me'n anat de casa-. Jo li vaig dir, li vaig ser sincer: -És que jo vull dependre l'ofici. Hai marxat de casa per dependre l'ofici-. Perquè pa fer de pagès teniem molta terra i podiem viure. Sempre havien visgut de la terra los meus pares i los iaies. I va ser que vaig vindre per Nadal a casa i me va dir: Mira, ja que passes per Mora...-. Perquè después (abans) s'anae en autocar i se passave per Mora. Pa vindre aquí havia d'anar a agafar el tren a Mora. Jo d'aquí quan vaig marxar hi vam anar a peu, vam anar caminant en los animals, perquè la Pobla i Villalba no ere después (abans) cap trasbals caminar 3 o 5 hores. Però después al vindre pues tenia pràcticament 15 anys i anava sol después, pa anar va vindre mon pare. I bueno me va dir: -Ja que has de passar per Mora, pues puja dos o tres coses-, que li feen falta, perquè Mora com és una població ere més gran i hi ha 2 o 3 guarnicioners. - Puja'm agulles, puja'm fils-, al tornar a pujar. Me va dir: -Vés a tal puesto que allí te vendran de tot-. Ere una guarnicioneria que ere molt gran i jo li vaig dir: Ascolta, no sabia ningú que necessités un aprendís-. I aquell senyor de Móra me va dir: -Pues és que la cosa està difícil. Però, saps qui a lo millor te podrie agarrar perquè n'ha tingut vèrios i ara no en té cap? Un d'Ascó-. I dic: Ah, pues... Però aquet sol fa de guarnicioner?-. -Sí, sí. Aquet no fa altra cosa més que de guarnicioner-. I de baixar va baixar mon pare que me va acompanyar hasta Móra (en tren) i a Móra agarrava l'autobús i li vaig dir: -Pues anau a Ascó -i jo com ja portave la direcció del senyor que es die José Letina- i preguntau-li-. Perquè jo no podia anar-hi, perquè Villalba i Ascó no estan molt lluny però jo ere jove i treballant allí pues tampoc podia. I diu: -Pues ja m'hi apararé-. Pues anau-hi ara en lo tren i preguntau-li. I va dir: Pues sí, sí. I la tia Carmen, la dona

del guarnicioner va dir: I on lo ficarem si sol tenim una habitació?-. I diu: Ja mos apanyarem! La xica ja la portam a casa dels iaies-. Com que me va escriure mon pare dient que sí, que li havien dit que sí que podie anar. I van acordar... I quan vaig anar a Ascó eren les Festes que és pa Sant Antoni (...).

P: Això era l'any 60.

R: Sí. I, bueno, vaig arribar allí i ja no podia arribar millor: era la festa millor i era la festa dels cavalls i tots els animals. Ademés ere un senyor que intervenie molt en les corrides de rucs, de cavalls perquè com después (abans) n'hi havien a totes les cases i tots anaen allí: -Mira, m'has de fer això, m'has de fer allò pa la corrida!-. Ademés va coincidir que n'hi havie un noi una mica més gran que jo que també estae allí a Ascó, que per cert s'ha mort ara fa poc, i érem amics, jo era molt amic d'un germà de la mateixa edat meua i m'avançave 4 anys. Però ere un any molt alegre, molt actiu i ja fee 4 anys que estae allí fent de fuster que també va anar a acabar a deprendre l'ofici, que havia anat aquí a un fuster i allí va anar a acabar de deprendre.

P: Ah, ere d'aquí del poble?

R: Sí.

P: Quina casualitat!

R: Sí. I ademés a la pensió estae ajuntaen les cases d'allí on jo anava. I l'alegria que tindre! I ja me va presentar al seu grupo i me va presentar a gent. I, és clar, aquelles festes ja van ser lo màxim pa mi. I vaig començar allí a estar edat. I ells de moment ja em van vore com era jo, perquè jo, me sap mal de *di-ho*, perquè allà on he anat he fet sempre molts bons amics i han quedat sempre molt contents perquè no m'han importat les hores. Perquè aquí a casa meua sol havíem pensat en treballar sempre, los pares, los iaies... Pos claro fer 10 hores, o *fe'n* 15 no m'ha importat mai i ho feia content. I después (abans) quan s'anae a deprendre un ofici pues que no se guanyae res. Me donaven lo que els apareixie. Mira, lo que donaven a la seua filla m'ho donaven a mi.

P: Vostè tenie mantenció...

R: Sí, la mantenció. I la roba que me comprava el que volia i me l'havia de pagar jo.

P: Li donaven com una paga igual que a la filla, per a sortir...

R: Sí, al bar o al cine. Igual si siguesse un fill. Vaig entrar en aquella família com si siguesse un fill d'ells.

P: I quan estava a Villalba també era el mateix tracte?

R: Lo tracte ere el mateix però com m'hi vaig estar tan poc... Allí no vaig cobrar res, res. Sol ere pa deprendre l'ofici. I com l'ofici allí no el podia deprendre perquè treballar 2 o 4 hores de nit i després de vindre cansat... I li va saber molt mal quan li vaig dir que me n'anava, diu: -I on vas?-. Perquè después (abans) no és com ara, se coneixien tots los guarnicioners. Dic: -A Ascó-. Diu: -I en qui vas?-. Dic: -Amb Jorge- que li dien Jorge de mot. -Jolin!-. Perquè també ere un home molt despregut de les coses, ere molt leal, si un no li podie pagar li die: -Tranquil! Ja me pagaràs quan pugues. Perquè treballaen pa la Fatarella, pa Vinebre, pa la Torre, pa Flix, pa Faió...

[16:03]

P: Vostè va anar d'aprenent el 59 a Ascó. Va arribar cap al 15 de gener que el 17 ere la festa de Sant Antoni. I com va ser l'arribada?

R: Pues molt agradable. Anaen tots que volien portar los animals més guarnits. Hi havie moltes mules i matxos, rucs i cavalls i feien tres carreres. Ara és una mica un catxondeo però (...) (abans) ere seria, corrida, corrida. (...) lo carrer dels Clots, però venien de molt lluny, venien del

fossar i quan venien tan lluny quan havien de pujar la costa aquella, lo carrer tan empinat, pues, claro, los animals arribaven cansats. I els rucs pues en ves que ara n'hi ha 2 o 3 pues después (abans) igual n'hi havia 30 o 40. I cavalls no n'hi havie tants, però matxos i mules pues també n'hi haurie moltíssims. I eremolt agradable i molt divertit. I, bueno, ja vaig començar així.

P: Vostè arriba allí i no coneixia a ningú?

R: Sol coneixia a n'este del poble (...) I ja em va presentar a gent del contorno seu i ja em vaig fer de seguida amics, aquelles festes ja. I además dels 14 i pico anys que tenia fins al 19 pues pràcticament va ser tota la joventut que em vaig passar allí. I quan vaig fer los quintos estava aquí a Nonasp però sempre me cridaen en los amics que tenia allí que també eren quintos i sempre he anat a fer quintos també allí. Cada cinc anys fan una festa dels Quintos i hi vaig. Bueno, hi vaig 3 o 4 viatges a l'any a Ascó. Pues lo senyor que me va ensenyar va dir: Per lo menos un viatge a l'any has de baixar!-. Perquè jo al cap d'un any, als 21, ja em vaig ficar en nòvia i ham tingut tres fills. I, és clar, volia sempre (que anéssem) pa una festa i pa l'altra, perquè l'altra ere pa Sant Miquel, ere més agradable la de Sant Antoni però la Festa Major ere la de Sant Miquel, lo que ara l'han passat a l'estiu perquè al setembre (29 de setembre) ere pa quan se veremae. Pues volie que per festes anéssem sempre i sempre anàem i ells venien aquí i els amics pues sempre els hai conservat.

P: I este senyor feie de guarnicioner. I feie més oficis també?

R: Sí, feie de guarnicioner i feie de matalasser i tapisseria. I en les tres coses... I féiem toldos i tot lo que eixie. I mira una altra cosa que hi havie molts pocs pobles que ho feen, pot ser érem los únics, i a mi pues no m'agradae, ere que quan se morie algun animal li traïem la pell i l'aprofitàem per fer les albardes i les coses, que si no ne compràem.

P: I quins animals servien?

R: Pues, tots los animals: los matxos, les mules, los cavalls... Perquè antes hasta que no se morie, perquè se morien treballant a tote les cases, los aguantaen. I quan se morien i estava acabat de morir pues anàem natres i li traïem la pell i me va ensenyar també de *fe'n*. Jo aquí al poble, que n'hi ha molta gent que ho sàbie, n'hai fet també, que va ser al prompte, que ne vaig fer a 2 o 3.

P: Clar, per a poder tindre la matèria primera per a treballar. D'ovella o cabra no valia?

R: No. En la pell d'esta féem les colleres i féem moltes coses però no valie perquè havien de ser curtides, les arreglàvem natres en sal i deixàvem que se sequéssen i havien de ser sense pèl. (...) I estes en lo pèl de l'animal servien igual per a fer albardes i per fer los feltres d'això que anaen en parell a llaurar i això.

P: Així, de guarnicioner quins objectes feien?

R: Les albardes, los cabeçons, les culleres, los arreculans que és lo que aguante per exemple al carro, i li féem los tiros dels animals que és per si un carro va en dos animals pues lo de davant porte uns tiros llargs que s'enganxae a les barres del carro per tirar los dos a l'hora. I, bueno, féem sandàlies, féem albarques que les féem de roda de camió que compràem les rodes, les gomes ja les compràvem que les venien tant si les volies curbes com rodones. Les sandàlies les féem planes i les albarques les féem curbes que pràcticament ere tot de goma.

P: I després en vetes?

R: No. Ho féem en corretja. En veta no féem res natres. Tot ho féem en corretja. Si l'aubarca ere de goma la corretja la féem de goma i a les sandàlies que ere la sola plana, pues que les féem de cuero, pues li ficàem la corretja de cuero. I li ficàem una plantilla a la sandàlia, una

plantilla també de cuero. I sabater. També féem de sabaters que teníem motllos de sabater; si algú tenie les sabates que li anaen petites. Buenos, después (abans) s'aprofitae tot. Però, l'únic que les sabates i les bótes i això sol ho arreglàem. Lo que féem natres eren sandàlies i albarques.

P: És a dir tot el que ere cosir amb fil de cordell...

R: Sí. Inclús féem, que això també hi havie molts pocs que ho feen. La gent antes se die que quan s'erniaven, que els sortie una èrnia; pues lo féem braguers que se dien que anaen en unes corretges i unes coses que ere tant si estae erniat d'un costat o de dos ficàem una cosa (un protector) que ho omplíem de llana (per cada costat erniat) que també anae en una corretja.

P: Com una faixa?

R: Bueno, pràcticament ere com una corretja que li anave per davall la cuixa i li apretave pa que no li ixqués l'èrnia.

P: Hòmens?

R: I dones també se n'erniaven, però normalment quasi tot eren hòmens.

P: Així que vostè va aprendre de quasi tot! I este senyor per a qui servie?

R: Pues pel poble i pràcticament per tota la comarca.

P: Allí hi havie més d'un guarnicioner?

R: Un altre.

P: I este ere Jorge?

R: De ca Jorge. Li dien Josep Lecina, però al seu pare li dien Jorge i li va quedar a ell lo mot de ca Jorge.

P: I lo pare d'ell ja ere guarnicioner?

R: No. Lo pare d'ell ere d'estos que arreglaven les carreteres, picapedrer de la carretera. Ere d'Aragó i se'n va anar a treballar a la carretera de per allí i ja es va quedar allí.

P: I així el seu mestre d'on va aprendre?

R: Ell va anar a deprendre a Móra i va aprendre en un que ja ere d'allí d'Ascó i ja se va ficar sempre. I quan la Guerra ja va treballar sempre de guarnicioner.

P: Este senyor tenie una filla, és a dir, que no tenie successió familiar? Les dones no feien de guarnicioneres.

R: No, les dones no.

P: Bé, així vostè està allí dels 14 als 19 anys.

R: Bueno, quasi 15 i anava a cumplir els 19. Quatre anys hi vaic estar allí. Que també no li va saber gaire bo perquè quan li vaic dir que ja volia marxar perquè vaic dir: -Ja m'ho heu ensenyat tot lo que m'havíeu d'ensenyar-. I ell diu: Ah! Però és que ara n'has deprés i ho saps fer bé tot, ara ja vols marxar-. I dic: Però és que jo vaic vindre aquí en esta condició; que m'havíeu d'ensenyar vostè pa puguer-ho fer-. (...) I ell, además, va ser un mestre perfecte.

P: Com vau començar a deprendre? Què és lo primer?

R: Pues lo primer que vaic deprendre... Jo ja sabia cosir, que lo de saber cosir és lo fundamental.

P: D'on va deprendre?

R: Vaic començar a deprendre a cosir de Vilalba que lo poc que hi vaic estar allí pues sol fea cosir. Perquè tallar les peces dels reculants o de les colleres o tallava el guarnicioner i a natres, a mi i al seu fill, mos ho donava pa cosir. El primer que se deprén és lo cosir perquè, claro, tot

lo que eren ho collars per estar a la quadra o per estar lligats o això, pues eren dos corretges i aquelles dos corretges pues s'havien d'unir i cosir a mà. Com en les pilotes. I ja pues vaic començar així, com ja sabia cosir pues ja sabia fer algo. Lo que no sabia fet ere colxons, però de seguida me'n va ensenyar ell també que és una puntada dalt i una puntada baix, perquè allí a La Fatarella (Vilalba) no en feie. (...) Però ell quan havie de tallar algo, si jo estave cosint me fea aixecar: -Vine! Que ara tallarem això-.

P: Ah! Tenia interès d'ensenyar-li.

R: Sí, molt. -Espera-us una mica que no he acabat de cosir esta. -És igual ja ho faràs després. I mos ficàem en un mostrador que n'hi havie molt gran que allí tallaen les peces, que compràem normalment a Lleida i a Barcelona, perquè només estaen natres dos però treballaen molt. I mos arribaen les peces que eren de vaca o de bou i mos arribaen les peces sanceres. Lo primer que féiem ere quadrar-la perquè la peça venie tallà per la meitat i sempre hi havie una variació i altres i natres en un regle llarg la féem recta. I després en una maquineta li donàem l'anxura que necessitàem pa tallar la peça i segons lo centrímetro que és ho ficàem la peça i a espentejar. Pues féem les corretges d'una punta a l'altra de la pell, que ja venie curtide. Quasi sempre, normalment, ere negra perquè quasi tot lo que se fee ere negre. També ne comprave alguna de marron però poca cosa, normalment lo que se fee ere negre. Lo marron ne féem peces petites que ere per a fer les sandàlies o cinturons.

(...) Des de que vaic arribar jo ja no va cosir més, perquè sempre cosie jo. Però quan havia de tallar ve fee aixecar i m'ensenyave.

[...]

P: Quin any se va casar vostè?

R: L'any 70.

P: I la seua dona com se die?

R: Mercedes.

P: I també ere del poble, filla poble, tot del poble!

R: Sí.

P: Els seus pares quin ofici tenien?

R: Eren tots de la terra, eren llauradors.

P: I sa mare també?

R: Sí.

P: I sa mare feia alguna altra feina? De cosir?

R: Bueno feie la faena de casa perquè sempre tenie molts bitxos a casa i, inclús, també va fer alguna pilota. I mon pare també m'ajudave, de fer-ne no en va deprendre, li venie millor lo girar, que també done faena i quan venie a la nit se ficave a fer-ne, però treballae d'agricultor.

P: I els seus iaïos?

R: Els meus iaïos també eren pagesos, els dos.

P: Alguna cosa que vulgués dir vostè que no li hem preguntat?

R: Ham dit tantes coses! Pues parlant parlant te van aixint les coses. Pràcticament ja fa 10 anys que no puc fer res, que fea algo encara molt però molt poca cosa perquè ho donave a fer tot però n'hi ha coses que si no s'ho fa un se quede. I els fills al treballar d'una altra cosa i viure fora. Si s'haguessen quedat aquí pues haguessen pogut continuar perquè, mira, jo ara mateix que me'n repenedisco moltes vegades, vam ficar los regadius estos, i vaig ficar tota la terra en regadiu. I quan ja acabaven los regadius va ser quan me va agarrar a mi l'infarto i tinc l'aigua a

la finca però no l'he pogut aprofitar. I els fills jo els hi dic: Feu-ho vates-. Però ells diuen: -Papa si estam for a natres no podem treballar ni volem treballar diumenges. Alguna dissabte encara, però los dissabtes són molt curts, sol n'hi ha un a la setmana i a lo millor plou aquell dissabte.